

Domagoj Maslač
Sveučilište u Zadru, Odjel za povijest
HR-10090 Zagreb, Vrapčanska ulica 175/2
dmaslac@hotmail.com
<http://orcid.org/0009-0008-9030-1259>

VALENTINA ŠOŠTARIĆ, *DUBROVAČKI POKLISARI: U POTRAZI ZA NOVIM
TERITORIJIMA, ZADAR, SVEUČILIŠTE U ZADRU, 2021, 287 STRANICA*

Valentina Šoštarić izvanredna je profesorica na Odjelu za povijest Sveučilišta u Zadru. Bavi se poviješću Dubrovnika u srednjemu vijeku i renesansi, s osobitom fokusom na dubrovačku diplomaciju. Knjiga *Dubrovački poklisari: u potrazi za novim teritorijima* objavljena je 2021. godine u izdanju Sveučilišta u Zadru i nudi detaljan prikaz funkcioniranja dubrovačke diplomatske službe i njezine posebnosti te informira o načinu uklapanja dubrovačke diplomacije u širi europski diplomatski kontekst.

U uvodu knjige (str. 13–27) autorica polako upoznaje čitatelje s tematikom povijesti diplomacije. U tome kontekstu dobiva se kratki pregled istraživanja povijesti diplomacije s najvažnijim djelima i doprinosima domaćih i stranih autora. Autorica je također usporedila diplomaciju Dubrovačke Republike s talijanskim republikama, koje su imale sličan razvojni put i čija je diplomacija funkcionirala na sličan način uz određene posebnosti. Nakon toga autorica izlaže metode kojima se koristila pri pisanju knjige te kratki pregled pojedinoga poglavlja i njegov sadržaj. Osim toga, osvrnula se i na izvore kojima se koristila te na autore koji su dali velik doprinos u istraživanju toga dijela povijesti Dubrovačke Republike.

U idućemu poglavlju, *Okvir istraživanja* (str. 27–31), autorica navodi prijelomne trenutke u povijesti Dubrovnika i kako su se oni odrazili na dubrovačku diplomaciju ili kakvu je ulogu diplomacija igrala u njima. Primjeri takvih trenutaka koje autorica navodi jesu Višegradski ugovor i prvi dodiri Dubrovačke Republike s Osmanskim Carstvom. U tome poglavlju navodi se da je primarni diplomatski uzor Dubrovačke Republike bila Venecija, koja je bila odličan primjer za ugledanje.

Poglavlje *Poklisari – pandan vlasti* (str. 31–79) bavi se tematikom poklisara istražujući njihove karakteristike. Na početku poglavlja autorica upoznaje čitatelje s dubrovačkim mehanizmom izbora poklisara navevši da je bio prilično složen. Cilj toga komplicirana sustava bilo je sprječavanje nepotizma pri izboru poklisara. U poglavlju su također prikazani uvjeti koje bi budući poklisar morao zadovoljiti kako bi bio odabran u poslanstvo. Bilo je važno da je poklisar dobro obrazovan, da dobro razumije političku situaciju, osobito u zemlji u koju putuje. Lojalnost Dubrovačkoj Republici bila je jedna od najvažnijih odrednica zbog čega se Republika često upuštala u špijunažu vlastitih poklisara kako bi ih odvrtila od stavljanja vlastitih interesa ispred državnih. Autorica navodi da je u većine poklisara prepoznat karijerni put koji vodi od manje važnih poslanstava prema onima važnijim. Osim toga, govorimo li

o najvažnijim poslanstvima, uvijek se šalju najiskusniji poklisari, koji su često stariji ljudi. Autorica naglašava da je većina poklisara prihvaćala odlazak u poslanstvo jer je financijska naknada za poklisarsku službu bila privlačna, a svojom su diplomatskom službom stjecali kontakte u drugim državama i razvijali su svoj društveni položaj unutar Dubrovačke Republike. Dubrovačka Republika pažljivo je odabirala svoje poklisare, pa su tako pojedini poklisari više puta odlazili na ista mjesta ako se pokazalo da su imali uspjeha ili ako su stvorili dobre odnose s lokalnim vlastima. Autorica je također prikazala da poklisari nisu uvijek radili u lakim okolnostima i ponekad su prilike za neuspjeh bile znatno veće od prilika za uspjeh, a pravi poklisar u takvim se okolnostima morao snaći i pokušati izvesti svoju misiju uspješno.

U četvrtome poglavlju, naslova *Razvoj službe* (str. 79–101), autorica analizira dugoročni razvoj uloge poklisara i njihovih ovlasti donoseći detaljan pregled toga procesa. Autorica kreće od formiranja upute poklisarima i objašnjava koji su dijelovi dubrovačkih vlasti sudjelovali u tome procesu. Donesena uputa uglavnom je predstavljala okvir koji je poklisar morao poštovati za vrijeme svojih poslanstava. Postojale su iznimke, ali one su ovisile o specifičnim okolnostima poslanstva. Autorica je na temelju primjera prikazala kako je nenamjerno ili namjerno kršenje danih ovlasti moglo rezultirati ozbiljnim posljedicama poput gubitka službe, velikih novčanih kazna ili čak izгона iz Grada. Autorica je ustvrdila razvoj službe poklisara na primjeru prosječnoga trajanja poslanstava i itinerara. Rastom vremenskoga opterećenja poklisara dolazi do profesionalizacije službe. Za svako poslanstvo određivao se proračun rashoda, a ako bi poklisar prekoračio unaprijed određen iznos, morao je sam snositi daljnje troškove poslanstva. Dubrovačka Republika podmirila bi troškove ako su oni zaista bili opravdani. Autorica zaključuje poglavlje kratkim analiziranjem dubrovačke diplomacije u zapadnoeuropskome kontekstu navodeći da rastom i razvojem birokracije i administracije dolazi i do razvoja diplomatske službe, a time i do stvaranja zapadnoeuropske diplomatske tradicije.

Petim poglavljem, *Ceremonijalni značaj poslanstva* (str. 101–115), autorica uvodi u tematiku važnosti ceremonijala i rituala u diplomaciji. Elementi diplomatskoga ceremonijala nastaju dugotrajnim ponavljanjem čina, koji se poslije određena vremena počinje smatrati ritualom i normalnim dijelom diplomatskoga ceremonijala. Diplomatski ritual služio je poklisarima i ostalim diplomatima kao nit vodilja u komunikaciji s domaćinima. Autorica navodi da je korištenje tih rituala smatrano prirodnim i primjerenim u takvu obliku komunikacije. Njima se određivao hijerarhijski odnos među poslanicima i njihovim domaćinom. Poteškoće u diplomatskoj komunikaciji i nepoznavanje diplomatskoga rituala i ceremonijalne prakse javljaju se pri dodiru s državama čija se diplomatska tradicija ne poklapa sa zapadnoeuropskom diplomatskom tradicijom. Prema autorici, najočitiji primjeri takvih poteškoća jesu prvi kontakti dubrovačkih poklisara s Visokom Portom u Istanbulu. Nepoznavanje diplomatskoga rituala prikladna za uporabu pri komunikaciji s Visokom Portom izazivalo je nesigurnosti u formiranju uputa i odabiru poklona. Bez obzira na činjenicu što je diplomatski ritual bio prilično ustaljen, i dalje je imao vrijednost u pregovorima te nije bio samo „prazna forma“. Poštovanje i pravilna uporaba diplomatskoga rituala mogla je u konačnici imati zamjetan pozitivan utjecaj na ishod pregovora.

Šesto poglavlje, *Jezik poklona* (str. 115–139), govori o ulozi poklona kao neverbalnoga sredstva u diplomatskoj komunikaciji. Autorica naglašava da pokloni služe izazivanju pozitivne emotivne reakcije sugovornika i pospješivanju uspješnosti realiziranja pregovora. Vrijednost poklona može označivati položaj primatelja poklona, a također može *de facto* služiti i kao sredstvo podmićivanja sugovornika. Autorica ističe da Dubrovčani nisu samo vodili računa o financijskoj vrijednosti poklona, nego su također vodili računa i o njegovoj emocionalnoj vrijednosti. Ponekad su jeftini pokloni mogli imati veću emocionalnu vrijednost za primatelja i time biti efektivniji nego skupocjeni pokloni, koji za primatelja nemaju emocionalne vrijednosti. Autorica navodi da su dubrovački poslanici znali kako dodatno „obogatiti“ čin poklanjanja gestama i frazama koje su imale ulogu pojačavanja pozitivne emocionalne reakcije sugovornika.

Naziv sedmoga poglavlja jest *Komunikacija* (str. 139–171) i u njemu autorica prilaže detaljnu analizu pisane i usmene komunikacije dubrovačkih poklisara sa svojim sugovornicima i nalogodavcima. Autorica predstavlja pisanu komunikaciju tipičnu za dubrovačke poslanike, a ona se odnosi na pisanje izvještaja. Poklisari su morali redovito izvještavati o tijeku pregovora i o svim drugim važnim stvarima koje saznaju za vrijeme svojega poslanstva. Jedna od najvažnijih stavaka u diplomatskoj komunikaciji jest oratorsko umijeće. Od dobrog poklisara očekivale su se razvijene oratorske vještine te se morao dobro znati koristiti pojmovima i izjavama koje mogu izazvati pozitivnu emocionalnu reakciju. Sljedeći važni vidovi diplomatske komunikacije koji se obrađuju u tome poglavlju jesu problemi u prepiskama između poklisara i dubrovačkih vlasti. Prepiske redovito kasne zbog mnoštva različitih uzroka i upravo kašnjenja otežavaju dubrovačkim poklisarima zadržavanje inicijative u pregovorima. Kako bi umanjili te probleme, Dubrovčani često koriste glasnike. Nekada su to unajmljeni glasnici, a nekada im drugi poslanici čine usluge i prenose poruke za njih. Autorica navodi da nije bilo važno glasnikovo podrijetlo, nego isključivo njegova pouzdanost.

U osmome poglavlju, pod nazivom *Vrijednost informacije* (str. 171–183), autorica detaljno razrađuje načine prikupljanja vrijednih informacija i raspolaganja njima. Dubrovački poklisari pokušavaju prikupiti informacije iz svih mogućih izvora, a naknadno se te informacije dodatno provjeravaju kako bi se utvrdila njihova utemeljenost. Informacije su zapravo još jedno u nizu diplomatskih oruđa dubrovačkih poklisara i često se njima koristi u zamjenu za određene ustupke ili za stvaranje povjerljiva odnosa sa svojim sugovornikom. Stalnim prikupljanjem i razmjenom informacija dubrovački poklisari stvaraju komunikacijsku mrežu unutar koje protječu važne informacije. Autorica navodi da je u srednjemu vijeku, kao i danas, postojalo mnoštvo strogo čuvanih tajnih informacija, pa su se dubrovački poklisari nerijetko koristili šifriranim porukama kako bi se izbjeglo odavanje tajni u slučaju da poruka dospije u „pogrešne ruke“. S druge strane, pokušavalo se saznati tuđe tajne informacije, pa su dubrovački poklisari razvili tehniku otvaranja pisama bez slamanja pečata. Autorica naglašava da su špijunaža i tajne djelatnosti bile jako raširene u srednjemu vijeku, a njihova je važnost povećana rastućom potrebom svih sudionika za pouzdanim i važnim informacijama.

Deveto poglavlje, naslova *Društvene mreže* (str. 183–223), istražuje kako dubrovački poklisari formiraju društvene mreže, kako se one održavaju i na koji se način poklisari

koriste tim mrežama kako bi osigurali pozitivne ishode svojih zadataka. Autorica na početku poglavlja kratko analizira različite vrste društvenih umrežavanja i njihove interpretacije u općemu smislu, a zatim pobliže opisuje kako će se odvijati raščlamba društvenih mreža koje su formirali dubrovački poklisari. Formiranje društvenih mreža na stranim dvorovima dubrovačkim je poklisarima omogućilo siguran pristup središtu vlasti i ljudima u neposrednoj blizini vladara koji su bili spremni raditi za njihov interes. Osim mreža, koje uključuju ljude koji nisu podanici Dubrovačke Republike, dubrovački poklisari formiraju mreže sa svojim sugrađanima, poglavito trgovcima. Te mreže funkcioniraju na temelju zajedničkih interesa, koji se u prvome redu odnose na dobrobit Dubrovačke Republike, i zajedničkoga identiteta kao građana Dubrovačke Republike. Osim poklonima, dubrovački poklisari koristili su se i emocionalnim formama kako bi stvorili prijateljski ili „bratski“ odnos s članovima mreže. U slučaju neispunjavanja obveza koje ta vrsta odnosa nalaže, dolazi do narušavanja međusobnoga povjerenja, što može rezultirati narušavanjem odnosa. U poglavlju *Emocije u diplomaciji* (str. 223–245) autorica donosi detaljnu analizu uloge emocija u diplomatskome diskursu dubrovačkih poklisara. Poglavlje započinje kratkim prikazom znanstvenih postignuća na polju istraživanja emocija u povijesnome kontekstu, a nakon toga autorica se okreće raščlambi pozitivnih i negativnih emocija odgovorivši na pitanja kada i zašto su se one iskazivale. Dubrovački poklisari koriste se pozitivnim emocijama kako bi izazvali pozitivnu reakciju svojega sugovornika, a negativnim emocijama koriste se kako bi se izrazilo nezadovoljstvo ili su one predstavljale prethodnicu budućim neprijateljskim odnosima. Uporaba emocija za konstruiranje određene vrste emocionalnoga ozračja predstavlja razrađenu strategiju kao očit primjer važnosti emocija u diplomatskim pregovorima. Upravo zbog njihove važnosti, dubrovački poklisari uvijek pokušavaju svjesno kontrolirati svoje emocije kako bi ih mogli upotrijebiti za postizanje najboljega učinka. Knjiga završava poglavljem *Zaključna razmatranja* (str. 245–249), kojim autorica sažeto ističe svoje ranije iznesene teze. Naglašava društveni položaj poklisara, koji su postigli zbog poznavanja državnih tajni i svoje uloge u teritorijalnome širenju Republike. Opisuje promjene koje su rezultirale razvojem dubrovačke diplomacije i nastankom renesanse diplomacije u odnosu na raniju kasnosrednjovjekovnu međunarodnu politiku. Još jednom naglašava velike diplomatske sposobnosti dubrovačkih poklisara koje su se gradile znanjem koje se prikupljalo generacijama i koje su na koncu utjecale na prepoznatljiv stil dubrovačke diplomacije. Knjiga autorice Valentine Šoštarić kvalitetno je djelo i vrijedan dodatak znanstvenomu radu o dubrovačkoj diplomaciji. Knjiga nudi detaljan pregled funkcioniranja dubrovačke diplomacije, analizu razvoja od kasnosrednjovjekovne do renesanse diplomacije i raščlambu spektra vještina kojima su dubrovački poklisari morali ovladati i načina njihove primjene u diplomatskome kontekstu. Knjiga *Dubrovački poklisari: u potrazi za novim teritorijima* vrijedan je izvor podataka o dubrovačkoj diplomaciji i svim njezinim aspektima te kao takva može poslužiti svakomu povjesničaru koji je odlučio pročitati.